

UDK: 61:929 Калијадис Д.
614.254(497.11)

ОТРГУНУТО ОД ЗАБОРАВА

ДР ДИМИТРИЈЕ Р. КАЛИЈАДИС ТОПЛИЧКИ ЛЕКАР И ВИШЕГОДИШЊИ УПРАВНИК ОКРУЖНЕ БОЛНИЦЕ У ПРОКУПЉУ

Славица Поповић Филиповић

Сажетак

Др Димитрије Р. КАЛИЈАДИС (1869–1942), Грк из Аристиија код Јањине (Епир, Грчка), провео је готово цео радни век у здравственој служби Краљевине Србије, Краљевине СХС и Краљевине Југославије. По завршеним студијама медицине у Атини, дошао је у Србију после 1900. године. У својству лекарског помоћника радио је у Пироту и Нишу, био срески лекар у Прешеву уочи избијања Првог светског рата.

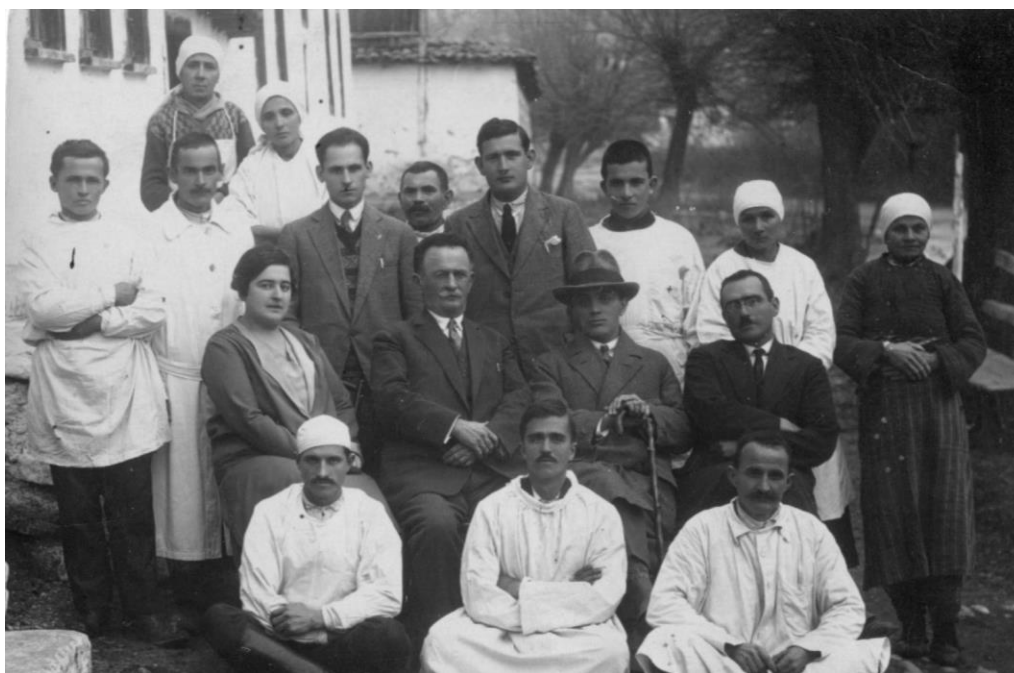
На лекарским дужностима учествовао је у балканским и Првом светском рату. У Ваљеву, у жижи епидемије три тифуса, постављен је за управника Прве резервне војне болнице са преко хиљаду болесника. Са српском војском и члановима Српског војног санитета поделио је голготу страдања у повлачењу преко Црне Горе и Албаније. Наставио је пожртвовану мисију лекара на острву Лазарет код Крфа у организацији хигијенско-епидемиолошког чишћења војника. На Солунском фронту постављен је за трупног лекара Резервне санитетске колоне Тешке артиљерије.

По ослобођењу, лекар је Среза добричког Округа топличког, шеф Санитетске управе Среза добричког и вишегодишњи управник Окружне болнице у Прокупљу. У време великих промена у организацији здравства Топличког округа, обављао је дужност управника Окружне болнице: године 1928. када је болница добила прву наменску зграду, годину дана касније помогао је и подржао извођење првих хируршких захвата у болници, што је значило почетак хирургије у округу, организовао је бабичку службу, дао је свој допринос у реорганизацији Окружне болнице, која 1930. постаје Окружна болница Моравске бановине.

По указу Министарства унутрашњих дела, др Димитрије Калијадис, доктор медицине, дошао је у Прокупље 24. октобра 1921. године. Прошло је више од једног века, а његово име се први пут помиње у монографији „Путевима модерне српске медицине у Топличком округу (1912–1941)“, у издању СЛД-а Подружнице Прокупље (2023), у перу Славице Поповић Филиповић. Величину његових дана и допринос, који је оставио у развоју здравства у Топлици, односно историји српске медицине, није помутио ни стогодишњи заборав.¹

Кључне речи: лекар, Први светски рат, Ваљевска болница, Солунски фронт, Окружна болница у Прокупљу

¹ С. Поповић Филиповић, „Др Димитрије Р. Калијадис, лекар и шеф Санитетске управе Среза добричког и вишегодишњи управник Окружне болнице у Прокупљу“, Путевима модерне српске медицине у Топличком округу (1912–1941), СЛД Подружница Прокупље, Прокупље, 2023, стр. 164–171.

Слика бр. 1. Др Димитрије Калијадис са особљем Окружне болнице у Прокупљу, између 1928. и 1930. Слева седе: бабица Катарина, др Димитрије Калијадис, др Драгослав Вишек и др Стојан Лазаревић, стоје слева: др Миладин Ђуровић, др Александар С. Стојановић, писар, економ, болничари, болничарке и други радници.

(из породичног албума праукука Ђорђа Калијадиса)

Породица, школовање и службовање

ДИМИТРИЈЕ Р. КАЛИЈАДИС (1869–1942), син Ристакија Калијадиса, рођен је 9. августа 1869. у селу Аристи код Јањине (Епир) у Грчкој. Као већина његових вршњака у околини, прво образовање стекао је у Јањини. Студирао је на Медицинском факултету у Атини (Грчка) и дипломирао 4. фебруара 1895. У звање доктора медицине промовисан је 2. марта 1895. године. Државни испит положио је 1900. у Грчкој, што доказује уверење број 4026.

У време док је студирао, његов отац Ристаки Калијадис долази у Србију у потрази за бољим животом. Кнежевина Србија, ослобођена од вишевековног османлијског ропства, отвара широко врата људима жељним слободе духа и дела... Жеља за већим напретком доводи Ристакија Калијадиса у Прокупље, где отвара гостиону *Париз*. У исто време, његов земљак Лазар (Лазаридис) Атанасијев, пекар, био је први власник хотела *Европа*. Поред њих, у Прокупљу је било још Грка и Цинцара, који су варош и околину насељавали још у турско доба, а у већем броју после ослобођења од Турака. Они су у Прокупљу били међу првим трговцима, пекарима, кречарима, кафанџијама. У прокупачким кафанама се догађао живот, који су чиниле славе и светковине. Ова дружења су окупљала народ у добру и злу...

Пратећи очеве путање, др Димитрије Калијадис долази у Србију у неко време после 1900. године. Прво радно место у својству лекарског помоћника добио је у Пироту.

У јесен 1903. године др Самујило Попс,² Пољак, лекарски помоћник, одлази из Пирота. Септембра месеца на његово место долази др Димитрије Р. Калијадис,³ доктор медицине. У Окружној болници у Пироту обављао је дужност лекарског помоћника од 1. септембра 1903. до 1. марта 1910. године. У то време др Младен Грујић⁴ је имао дужност окружног физика Округа пиротског и управника Окружне болнице (1904–1907). Др Грујић, лекар великог искуства, дошао је у Србију по наговору Феликса Каница. Као старији колега имао је улогу драгоценог учитеља младим нишким, пиротским и прокупачким лекарима. Један од њих био је др Калијадис. На изврстан начин, пратио је учитеља у служби, из Пирота у Ниш, потом у Прокупље.

Након Пирота, др Калијадис долази у Ниш, на послове лекарског помоћника Окружне болнице, где ће радити од 1. марта 1910. до 19. фебруара 1913.⁵

Дужност лекара Среза прешевског, Округа кумановског обављао је од 19. фебруара 1914. Учествовао је у ослободилачким ратовима (1912–1918).⁶ Након Првог светског рата, постављен је за среског лекара, потом шефа Санитетске службе, лекара-вршиоца дужности управника и управника Окружне болнице у Прокупљу, о чему опширније у редовима који следе.

Као лекар и хуманиста, подржао је многа добротворства у Прокупљу, Топличком округу, а и шире. Залагао се за лекарска права у Лекарском синдикату,⁷ био члан Српског лекарског друштва. Својим личним прилогом помогао је изградњу Дома студенткиња Београдског универзитета, што потврђује и захвалност објављена у *Правди* 1934. године.⁸

У чин санитетског поручника унапређен је 8. јуна 1915. године, а у чин резервног санитетског капетана II класе 22. септембра 1918. године.

Одликовања:

Балкански ратови (1912–1913)

Златна медаља за ревносну службу
Крст милосрђа

Први светски рат (1914–1918)

Сребрна медаља за ревносну службу⁹
Медаља Друштва Црвеног крста
Орден Светог Саве V реда
Албанска споменица¹⁰

² Др Самујило Попс (1837–1914) рођен је у Лавову (Галиција), гимназију и медицинске студије свршио је у Лавову. Преласком у Србију био је лекарски помоћник у Душевној болници у Београду, лекар у Чачку, општински лекар у Параћину, дугогодишњи општински лекар у Београду, лекарски помоћник у Пироту. Преминуо је у Београду 17. јуна 1914.

³ Д. Ћирић, „Здравствене прилике и хигијенске навике у Пироту у 19. и почетком 20. века”, сајт: Пројекат Растко, Историја медицине, онлајн: <https://www.rastko.rs/rastko/delo/15156>

⁴ Др Младен Грујић (1859–1945), општински и срески лекар, физикус у Србији. Рођен је у Алибунару (тадашња Аустроугарска) 1859. Медицину је дипломирао у Бечу, а од 1892. службовао у Нишу, Прокупљу и Пироту. Учествовао је у балканским и Првом светском рату. У повлачењу, као полиглот, добио је наређење да 1300 тешких рањеника и болесника Моравске сталне војне болнице преда на бригу једној америчкој санитетској мисији у Нишу.

⁵ *Државни календар Краљевине Србије*, за године 1904. (стр. 151), 1905. (159), 1906. (159), 1907. (163), 1908. (169), 1909. (173), 1910. (179), 1911. (184), 1912. (189).

⁶ Подаци о школовању, службовању и одликовањима преузети из: Службеничког листа „Др Димитрије Калијадис”, Државни архив Србије, Краљевина СХС, Г- 216, Ф - 62, бр. 21.

⁷ Лекарски синдикат, Штампарија „Привредни преглед”, Београд, 1933.

⁸ „Удружење студенткиња Београдског универзитета”, *Правда*, 4. 2. 1934, стр. 19.

⁹ *Службени војни лист*, 22. 9. 1918, стр. 477–478.

¹⁰ „Др Димитрије Калијадис”, Државни архив Србије, Краљевина СХС, Службенички лист, Г- 216, Ф - 62, бр. 21.

Након вишемесечне борбе у сузбијању епидемије трбушног, повратног и пегавог тифуса у Ваљеву, дошло је затишје маја 1915. године. Престале су забране кретања, карантини и друге превентивне мере. Јуна месеца одржан је један скроман састанак, који је окупио особље Српског војног санитета, чланове страних медицинских мисија и појединце. Уследила је додела одликовања за пожртвованост у лечењу српских болесника и рањеника у сузбијању епидемије. Том приликом др Димитрије Р. Калијадис, резервни санитетски поручник, одликован је Орденом Светог Саве V реда.¹¹

Слика бр. 2. Др Димитрије Калијадис са сином Ђорђем, док је он био на одслужењу војног рока
(успомена праукука Ђорђа Калијадиса, правника)

Знање грчког – матерњег језика понео је из постојбине предака, француски је научио на Солунском фронту, а српски је усвојио као језик своје друге домовине, домовине његове деце и потомака.

¹¹ Службени војни лист, 8. 6. 1915, стр. 333–334.

У браку са земљакињом Афродитом добио је четворо деце: Јелену, Ђорђа, Јању и Ристу. Супруга Афродита преминула је у Аристију (Епир) у току Првог светског рата 1917. године.

Слика бр. 3. Др Д. Калијадис у породичном кругу, ћерка Јелена, лево синови Риста и Јања, десно зет Божидар и испред унука Лепосава (успомена Ђорђа Момировића)

Јелена Калијадис (1905–1965), рођена 1905. у Пироту, похађала је гимназију и матурирала у Гимназији у Прокупљу. Удала се за др Божидара Јуришића (1897–1981), доктора целокупног лекарства, који је дипломирао 1922. на Медицинском факултету у Лиону (Француска). На пословима среског лекара Среза прокупачког, са седиштем у Прокупљу, радио је од 1924. до 1933. Следила је служба лекара Среза груганског, са седиштем у Крагујевцу, од 1933. до 1944. Јуришићи су живели у Прокупљу и Крагујевцу, где породица наставља да живи.

Ђорђе Калијадис (1908–1969), апотекар, рођен је 1. јануара 1908. у Пироту. По завршеним студијама фармације у Загребу, практикује у Кедровићевој апотеци у Крушевцу. Године 1936. отвара властиту апотеку у Брусу, која је успешно пословала. У чин резервног апотекарског потпоручника унапређен је 31. децембра 1936.¹²

Јања Калијадис (1910–1943), фармацеут, рођен је 6. фебруара 1910. у Пироту. У току Другог светског рата непријатељска војска га је ухапсила и транспортовала у логор на Црвеном крсту. Стрељан је 8. априла 1943. на Бубњу код Ниша.

¹² Службени војни лист, 26. 8. 1938, стр. 843–844.

Риста Калијадис (1911–1997), шумарски инжењер, рођен је у Аристију 3. децембра 1911. Студирао је и дипломирао на Шумарском факултету у Земуну. Испит за резервног потпоручника положио је августа 1938.¹³ У чин резервног артиљеријског потпоручника унапређен је 1. децембра 1939.¹⁴ Уредбом о специјализацији официра родова војске и морнарице проглашен је 1940. као специјалиста за возарску саобраћајну службу.¹⁵

Породица др Димитрија Калијадиса разгранала се широм Србије, часно и с поносом на претке, наставили су као успешни правници, инжењери, професори, економисти, учитељи...

Породичну традицију чувају вером у човекољубље, које их повезује заједничким коренима, презименом и именом.

Учесник ослободилачких ратова 1912–1918.

Др Димитрије Р. Калијадис, резервни санитетски поручник, учествовао је у балканским ратовима. У Првом балканском рату вршио је службу у Моравској дивизији II позива на завојшту до 12. децембра 1912. године. У Другом балканском рату, као резервни санитетски поручник, постављен је за лекара у Охридској пољској болници Дунавске дивизије II позива и у Елбасанској II пољској болници Моравске бригаде.¹⁶ Уочи избијања Првог светског рата обављао је дужност лекара Среза прешевског Округа кумановског, са седиштем у Прешеву.¹⁷

У Првом светском рату, у Ваљеву, у време епидемије тифуса, радиле су две сталне болнице: Окружна болница и Стална војна болница Дринске дивизије, а формиране су и четири резервне војне болнице. Прва резервна болница је деловала у згради војне касарне XVII пешадијског пука, друга у Артиљеријској касарни, трећа у касарни Петог пешадијског пука и четврта у згради Гимназије.

Др Димитрије Калијадис је постављен за управника Прве резервне војне болнице, која је у недостатку болничких капацитета била смештена у касарни XVII пешадијског пука. Дужност управника примио је после др Душана Поморишца, који је од последица пегавца преминуо 13. фебруара 1915.

У Ваљеву, жижи епидемије трбушног, пегавог и повратног тифуса, др Димитрије Калијадис показао је велику пожртвованост лекара-борца у руковођењу болницом са преко хиљаду болесника.

У јеку епидемије болница је неким данима бележила смртност већу од 60% од укупног броја хоспитализованих болесника.

¹³ *Службени војни лист*, 17. 9. 1938, стр. 1341–1342.

¹⁴ *Службени војни лист*, 14. 12. 1940, стр. 2799–2800.

¹⁵ *Службени војни лист*, 1. 12. 1940, стр. 2979–2980.

¹⁶ *Српски лекари и српске добровољне болничарке у ратовима с Турцима и Бугарима 1912. и 1913. године*, приредио Војислав М. Суботић, млађи, Београд, 1919, стр. 53.

¹⁷ *Државни календар Краљевине Србије*, 1914, стр. 253.

Са српским и страним медицинским особљем поделио је велика страдања у Ваљевској болници. У мисији је био заједно са др Алексом Савићем,¹⁸ др Лудвиком Хиршфелдом, др Ернестом Консејом, др Аријусом ван Тинховеном, др Алис Хачинсон, др Павлом Војтхом, др Селимиром Ђорђевићем, др Јорданом Стајићем, др Миланом Пецићем, др Милованом Башовићем и другима.

Ваљево, град-болница, у заједничкој мисији, удружило је Србе, Холанђане, Русе, Французе, Шкоте, Енглеze, Американце и друге хуманисте.

Резервни санитетски капетан II класе др Димитрије Калијадис се повлачио у склопу Ваљевске болнице.¹⁹ Српску голготу поделио је са рањеницима, који нису желели да падну непријатељу у руке, али и са великим бројем српских породица.

По искрцавању српске војске, формирана је прва српска болница на острву Лазарет код Крфа. У тријажној болници на Лазарету дао је велики допринос у организацији хигијенско-епидемиолошког чишћења војника. Тријажна болница деловала је под руководством др Драгутина С. Петковића,²⁰ бактериолога, дугогодишњег управника Првог Пастеровог завода у Нишу.

У болници др Петковић је имао велику помоћ др Димитрија Калијадиса и Чедомира Мајсторовића, медицинара.

По историјским подацима, након повлачења, у тријажној болници на Лазарету окупано је, дезинфиковано и у чисту одећу обучено преко 25.000 српских војника.²¹

Следиле су неопходне промене, па је ова тријажна болница преформирана у Заразну болницу, а њено особље премештено на нове дужности. Након реорганизације српске војске и Српског војног санитета, др Калијадис је на Солунском фронту постављен за трупног лекара Резервне санитетске колоне Тешке артиљерије.²²

¹⁸ Др Алекса Савић (1878–1928) рођен у Ужицу, дипломирао је медицину у Грацу (1903), специјализацију обавио у Паризу (1919–1921). Као дугогодишњи лекар Среза прокупачког Округа топличког (1904–1912), имао велику улогу у организацији здравства, опште здравствене културе, иницирао копање сеоских бунара, отварање првог модерног водовода у Прокупљу, пошумљавање Боровњака и Хисара. Дао немерљив допринос у изградњи прве наменске зграде за Окружну болницу у Прокупљу, граду коме је оставио сву своју имовину. Учествовао у балканским и Првом светском рату. Био је народни посланик, министар Народног здравља у Краљевини СХС. Носилац бројних одликовања. Општа болница, Медицинска школа и СЛД Подружница Прокупље чувају успомену на др Алексу Савића, великана српске медицине.

¹⁹ А. Недок, *Повлачење српске војске ка албанском приморју и њена евакуација на Крф 1915–1916*, Рад војно-санитетске службе, Београд, 2006, стр. 88.

²⁰ Др Драгутин Петковић (1873–1947), родом из Ћићевца, дипломирао је медицину у Бечу (1899), специјализирао у Пастеровом заводу у Пешти и Паризу. Био је међу првим школованим превентивцима у Србији почетком 20 века, суоснивач и први управник Пастеровог завода у Нишу. Дао велики допринос у организацији српског санитета по повлачењу и у реорганизацији на Солунском фронту. У послератном периоду основао први нишки приватни *Санаторијум Петковић*. Отац Иванке, музичара, Ивана, правника, Милана Петковића, нишког лекара, Саве Петковића, академика, био узор породици и шире при избору лекарске професије.

²¹ В. Стојановић, *Историја српског војног санитета*-наше ратно санитетско искуство, Београд, 1925, стр. 607.

²² А. Недок, *Повлачење српске војске ка албанском приморју и њена евакуација на Крф 1915–1916*, Рад војно-санитетске службе, Београд, 2006, стр. 161.

[illegible]

X. Сагуња у пули X. Сагуња у рату	Како разговарати са кметовим савјетницима.
XI. Одласком крста, крста, крста улази, и на тај (крста)	За време отпуста у Београдском пројекту: 1) Јакош нешто на једном савјету. 2) Крст и крста. За време отпуста: 1) Савјетник нешто на једном савјету. 17/18/19/20/21 2) Јакош се са савајем 17/18/19/20/21 3) Јакош се са савајем 17/18/19/20/21 4) Јакош се са савајем 17/18/19/20/21
XII. Одласком са крста крста са крста (крста), крста са крста (крста) се још крста	Савјетник са крста са крста са крста (крста). 17/18/19/20/21/22/23/24/25/26/27/28/29/30/31/32/33/34/35/36/37/38/39/40/41/42/43/44/45/46/47/48/49/50/51/52/53/54/55/56/57/58/59/60/61/62/63/64/65/66/67/68/69/70/71/72/73/74/75/76/77/78/79/80/81/82/83/84/85/86/87/88/89/90/91/92/93/94/95/96/97/98/99/100/101/102/103/104/105/106/107/108/109/110/111/112/113/114/115/116/117/118/119/120/121/122/123/124/125/126/127/128/129/130/131/132/133/134/135/136/137/138/139/140/141/142/143/144/145/146/147/148/149/150/151/152/153/154/155/156/157/158/159/160/161/162/163/164/165/166/167/168/169/170/171/172/173/174/175/176/177/178/179/180/181/182/183/184/185/186/187/188/189/190/191/192/193/194/195/196/197/198/199/200/201/202/203/204/205/206/207/208/209/210/211/212/213/214/215/216/217/218/219/220/221/222/223/224/225/226/227/228/229/230/231/232/233/234/235/236/237/238/239/240/241/242/243/244/245/246/247/248/249/250/251/252/253/254/255/256/257/258/259/260/261/262/263/264/265/266/267/268/269/270/271/272/273/274/275/276/277/278/279/280/281/282/283/284/285/286/287/288/289/290/291/292/293/294/295/296/297/298/299/300/301/302/303/304/305/306/307/308/309/310/311/312/313/314/315/316/317/318/319/320/321/322/323/324/325/326/327/328/329/330/331/332/333/334/335/336/337/338/339/340/341/342/343/344/345/346/347/348/349/350/351/352/353/354/355/356/357/358/359/360/361/362/363/364/365/366/367/368/369/370/371/372/373/374/375/376/377/378/379/380/381/382/383/384/385/386/387/388/389/390/391/392/393/394/395/396/397/398/399/400/401/402/403/404/405/406/407/408/409/410/411/412/413/414/415/416/417/418/419/420/421/422/423/424/425/426/427/428/429/430/431/432/433/434/435/436/437/438/439/440/441/442/443/444/445/446/447/448/449/450/451/452/453/454/455/456/457/458/459/460/461/462/463/464/465/466/467/468/469/470/471/472/473/474/475/476/477/478/479/480/481/482/483/484/485/486/487/488/489/490/491/492/493/494/495/496/497/498/499/500/501/502/503/504/505/506/507/508/509/510/511/512/513/514/515/516/517/518/519/520/521/522/523/524/525/526/527/528/529/530/531/532/533/534/535/536/537/538/539/540/541/542/543/544/545/546/547/548/549/550/551/552/553/554/555/556/557/558/559/560/561/562/563/564/565/566/567/568/569/570/571/572/573/574/575/576/577/578/579/580/581/582/583/584/585/586/587/588/589/590/591/592/593/594/595/596/597/598/599/600/601/602/603/604/605/606/607/608/609/610/611/612/613/614/615/616/617/618/619/620/621/622/623/624/625/626/627/628/629/630/631/632/633/634/635/636/637/638/639/640/641/642/643/644/645/646/647/648/649/650/651/652/653/654/655/656/657/658/659/660/661/662/663/664/665/666/667/668/669/670/671/672/673/674/675/676/677/678/679/680/681/682/683/684/685/686/687/688/689/690/691/692/693/694/695/696/697/698/699/700/701/702/703/704/705/706/707/708/709/710/711/712/713/714/715/716/717/718/719/720/721/722/723/724/725/726/727/728/729/730/731/732/733/734/735/736/737/738/739/740/741/742/743/744/745/746/747/748/749/750/751/752/753/754/755/756/757/758/759/760/761/762/763/764/765/766/767/768/769/770/771/772/773/774/775/776/777/778/779/780/781/782/783/784/785/786/787/788/789/790/791/792/793/794/795/796/797/798/799/800/801/802/803/804/805/806/807/808/809/810/811/812/813/814/815/816/817/818/819/820/821/822/823/824/825/826/827/828/829/830/831/832/833/834/835/836/837/838/839/840/841/842/843/844/845/846/847/848/849/850/851/852/853/854/855/856/857/858/859/860/861/862/863/864/865/866/867/868/869/870/871/872/873/874/875/876/877/878/879/880/881/882/883/884/885/886/887/888/889/890/891/892/893/894/895/896/897/898/899/900/901/902/903/904/905/906/907/908/909/910/911/912/913/914/915/916/917/918/919/920/921/922/923/924/925/926/927/928/929/930/931/932/933/934

Слика бр. 4. Службенички лист др Димитрија Калијадиса (стр. 1 и 2)
(Државни архив Србије)

XVII Tok целокупне грађанске државне службе:*)				XVIII Tok целокупне градјанске државne službe					
Redni broj	Vrsta službe i organ koji je odgledao Vrsta odobro je odgleda koji je odliko domo	Datum i broj odobro	KAKVA JE ODLIKA (postavljeni, stavljani stavljajući, lomivajući vo- stet, otk. plate i ostalo otkazano u primjedbi na) KAKVA JE ODLIKA (prezervacija, stavljanje stavljajući, primanje po dop. otk. plate i ostalo otkazano u primjedbi na)	Klasifikacija klasifikacija	Grupa Grupa	Stopa otk. u Stopa otk. u	Stavljajući Stavljajući	Dan stupnja na duž- nost i dan stavljajući od dužnosti *) Dan stupnja na duž- nost i dan stavljajući od dužnosti *)	NAČIN NAČIN
1	Klasifikacija Mikrofilm, 1949 Bela		za akciju klasifikaciju u Pre- stavljanju klasifikaciju					1. 1. 1949. godine 1. 1. 1949. godine 1. 1. 1949. godine	
2	" "		za akciju klasifikaciju u Pre- stavljanju klasifikaciju					1. 1. 1949. godine 1. 1. 1949. godine 1. 1. 1949. godine	
3	4. Klasifikacija	19. 1. 1949. godine 1949. 1. 1949.	za akciju klasifikaciju u Pre- stavljanju klasifikaciju					1. 1. 1949. godine 1. 1. 1949. godine 1. 1. 1949. godine	
4	4. Klasifikacija	1. 1. 1949. godine 1. 1. 1949. godine 1. 1. 1949. godine	za akciju klasifikaciju u Pre- stavljanju klasifikaciju					1. 1. 1949. godine 1. 1. 1949. godine 1. 1. 1949. godine	
5	4. Klasifikacija	1. 1. 1949. godine 1. 1. 1949. godine 1. 1. 1949. godine	za akciju klasifikaciju u Pre- stavljanju klasifikaciju					1. 1. 1949. godine 1. 1. 1949. godine 1. 1. 1949. godine	
6	4. Klasifikacija	1. 1. 1949. godine 1. 1. 1949. godine 1. 1. 1949. godine	za akciju klasifikaciju u Pre- stavljanju klasifikaciju					1. 1. 1949. godine 1. 1. 1949. godine 1. 1. 1949. godine	
7	4. Klasifikacija	1. 1. 1949. godine 1. 1. 1949. godine 1. 1. 1949. godine	za akciju klasifikaciju u Pre- stavljanju klasifikaciju					1. 1. 1949. godine 1. 1. 1949. godine 1. 1. 1949. godine	
8	4. Klasifikacija	1. 1. 1949. godine 1. 1. 1949. godine 1. 1. 1949. godine	za akciju klasifikaciju u Pre- stavljanju klasifikaciju					1. 1. 1949. godine 1. 1. 1949. godine 1. 1. 1949. godine	
9	4. Klasifikacija	1. 1. 1949. godine 1. 1. 1949. godine 1. 1. 1949. godine	za akciju klasifikaciju u Pre- stavljanju klasifikaciju					1. 1. 1949. godine 1. 1. 1949. godine 1. 1. 1949. godine	
10	4. Klasifikacija	1. 1. 1949. godine 1. 1. 1949. godine 1. 1. 1949. godine	za akciju klasifikaciju u Pre- stavljanju klasifikaciju					1. 1. 1949. godine 1. 1. 1949. godine 1. 1. 1949. godine	
11	4. Klasifikacija	1. 1. 1949. godine 1. 1. 1949. godine 1. 1. 1949. godine	za akciju klasifikaciju u Pre- stavljanju klasifikaciju					1. 1. 1949. godine 1. 1. 1949. godine 1. 1. 1949. godine	

⁹⁴ Овада се уносе Све промене које наступе у току службовања (постављања, стицања станости, померања по степенима основне плате и стандарти, унапређења, промишљања, расписивања, пензионисања, отпуштања, промена службе... — Рубрику: „договори“, „узна“, „стоје, све, плате“ и „стандари“ дописати само тада када у току службе буде промена.

11. **PRILAGODBA:** Ova se rubrika, u slučaju potrebe, može proširiti na zasebno tabaču, koje treba ovdje uvrstiti.

Важно отметить, что в рамках программы не рассматривались, как уже отмечалось, все эти варианты.

Слика бр. 5. Службенички лист др Димитрија Калијадиса (стр. 3 и 4)
(Државни архив Србије)

[illegible]

Слика бр. 6. Службенички лист др Димитрија Калијадиса (стр. 5)
(Државни архив Србије)

Др Димитрије Калијадис, лекар у Првом светском рату

Сведочанства

Једно од ретких сведочанстава о др Димитрију Калијадису у време Првог светског рата оставио је др Драгутин Петковић, бактериолог и први управник Пастеровог завода у Нишу. Из његовог рукописа „Моја хигијенска искуства у нашим ратовима“ (*Историја српског војног санитета*, 1992), сазнајемо више о заједничкој мисији у Ваљевској болници и Тријажној болници на острву Лазарет код Крфа.

Управник Прве резервне војне болнице у Ваљеву

Ваљево је важило као центар заразе. Да би се војници Моравске Дивизије II позива сачували заразе у Ваљево, основана је Прихватница за војнике Моравске Дивизије II позива, који су се на пролазу кроз Ваљево морали задржавати, чекајући на воз или свршавајући други који посао. Ту је било простих, али чистих постеља, за војнике и офицере, и довољно чаја, све бесплатно. Ово је, колико ми је познато, прва прихватница ове врсте у нашој војсци. После их је било у свима већим центрима и на свима већим жељезничким станицама. По демобилизацији оне су укинute, али моје је мишљење, да треба да постоје и за време мира.

Први случајеви пегавца у дивизији појавили су се онде, где су војници, враћајући се са одсуства, свраћали у пољске болнице др Душана Радовића, у Причевићу, и др Ђорђа Даде у Пецкој. Ове болнице имале су прве болеснике и као прве жртве падоше оба ова вредна лекара, управо то су били први болесници у дивизији на терену. Они платише главом, што су њихови потчињени без њиховог знања примали на преноћиште пролазеће војнике из позадине. Други случајеви дођоше из резервне армијске пекарске

чете, из Ваљева. Њих седамдесет обвезника било је упућено да помогну Моравској пекарској чети II позива и скоро сви падоше од пегавца и за собом повукоше и своје другове. Због њих је Боравска болничка чета II позива у Ставама морала да отвори болницу. Поред њих и од њих пострадаше најбољи болничари, пегавац пређе и на друге околне јединице, испунише се амбуланте болесницима, лекари се поразбољеваше и створи се пакао у другој половини јануара.

Није било ни сламе да се болесници положи, већ се брала папрат по планини. Санитетски возови иду од Ниша до Младеновца и Ваљева потпуно празни и молио сам надлежне, да се помоћу ових возова дотури до Ваљева пресована слама. Али војна администрација није могла да савлада ово питање и слама се никако није могла добити.

Није било никаквога рубља, ни кошуља ни убруса, ни чаршава ни мантила. После великога тражења добивени су место мантила нека врста шарених женских собних огртача тзв. „пењоара” или „шлафрока” од разног материјала. Болничари у њима личили су више на циркуске лакрдијаше, но на болничаре.

Један по један, лекари испадоше из строја и остаде само писац на лицу места, а кад и он испаде, дође др Мартинковић, који је био једно време једини лекар у целој дивизији.

У Ваљеву је био још већи пакао. Тамо је др Калијадис имао једну болницу са преко хиљаду болесника. Др (Александар Алекса) Савић држао је другу, а др (Милован) Башовић трећу болницу, све препуњене да места нема. Даље описивање саме епидемије изашло би из делокруга овога чланка. За то је потребно много јаче, Дантеово перо. Јер, то није више била ни хигијена ни медицина, то је била људска патња и мизерија у најгрознијем значењу ових речи. Ваљда ће се наћи једном и код нас мајстор, који ће моћи овај пакао достојно описати.²³

На Крфу – острву спасења

Доласком на Крф нису се наша страдања одмах завршила. При том, време је било рђаво и пратиоци наших патња, болештине, дошле су с нама заједно на Крф.

За дочек оволиког броја војске било је из почетка спремљено мало више шта од ништа. Затим брзо, но за наше хитне потребе не увек довољно на време, приспевало је и опремљено све, што је требало за опорављање и преустројство наше војске.

Главна је било издвојити здраве од болесних и спречити ширење већ појављених зараза или појаву нових. Такођер, имало се постарати да се здрави одмах ставе у здраве и добре спољне прилике, ослободити их од недуга и гада налапљеног на њих за тешке месеце повлачења и дати им нове, чисте, повољне услове за живот. Издвајање болесних и изнурених од здравих вршено је, додуше, али ни за једно ни за друго у почетку није спремљено шта треба...

Правилна, првобитна намера да се изврши дезинфекција свих трупа пре искрцавања на острво Крф, није се могла извршити. Острво Лазарет, које је за то било одређено, нити је било довољно пространо, нити је имало довољно инсталације за купање и чишћење људи и за дезинфекцију одела. Стога су одмах после првих транспорта, остали морали бити искрцани на

²³ Д. Петковић, „Моја хигијенска искуства у нашим ратовима”, *Историја српског војног санитета*, Београд, 1992, стр. 618.

Крфу, где је извршено издвајање болесних, одвећ изнурених и сумњивих, који су затим упућивани одмах на острво Видо. На Виду је била инсталисана под шаторима једна Српска болница – Моравска стална војна болница (из Ниша), која је и у Скадру била функционисала, потпомогнута француским особљем. Доцније је болница на Виду прешла потпуно у руке Француза, као и остале инсталацијске српске и мешовите. Ова је болница почела функционисати 23. јануара. Три дана доцније (26. јануара) почела је дејствовати и једна пољска болница Моравске дивизије 1 позива, најпре под шаторима, затим доцније проширена под баракама.

Поред ове бриге за побољшање општих здравствених прилика наше војске, стојала је стално брига и за побољшање прилика за лечење и негу наших оболелих и изнурених војника. Прва ствар у томе је била, да се издвоје прездравели и реконвалесценти од болесних и на тај начин, да избегну опасност поновног разбољевања, нарочито од заразних болести...

Са таквим припремама могло се рачунати на успешнију борбу против недуга и последица свих изражених невоља при повлачењу, који су се неминовно морали појавити у нашим трупима. Сасвим их отклонити и спречити, можда, уопште није било могуће; али је недовољност претходне припреме за дочек наше напаћене војске на Крфу, умногоме, омела и отежала стање и створила препреке за пуну ефикасност накнадно и постепено предузетих мера и припрема.

Заразне болести без којих нисмо били за време ратова, биле су нам и овде верни, мада непожељни гости. Поред токсичног ентерита – који у великом броју случајева није био колера иако је, супротно друкчијим тврђењима, било и бактериолошки позитивних случајева колере – и који је споменутим енергичним мерама и вакцинисањем убрзо сасвим ишчезао, појавили су се и наши стари познаници, трбушни и пегави тифус. Први случај пегавца забележен је 11. фебруара. Услед тога још недовољно опште дезинфекције, он се могао ширити и почео се ширити, тако да је број обољења нагло растао и уколико је колере било мање, њега је било све више.²⁴

Болница на острву Лазарету

Болница на острву Лазарету, која је почела функционисати првих дана месеца фебруара (1916), ускоро је морала бити претворена у болницу за заразне болести, а затим скоро поглавити за пегави тифус. Тачних података о кретању заразе и о општем карактеру њеном, нажалост, нема. Но по општим посматрањима свих наших лекара, који су за време опште епидемије пегавца у Србији стекли доброг искуства о тој болести, може се закључити, да је карактер епидемије био уопште блажи као и карактер саме инфекције. Ово последње можда због блажије климе и због логоровања на чистом ваздуху. Сама епидемија енергичним мерама дезинфекције, снабдевањем трупа новим оделом и довољном преобуком, није имала могућности да отме маха.²⁵

Острвце Лазарет је одређено за место где ће се у изграђеној згради смештати оболели од заразних болести, но и то је потом било

²⁴ С. Стефановић, „Фрагменти грађе за историју нашег повлачења и изгнанства“, у: Влада Станојевић: *Историја српског војног санитета-наше ратно санитетско искуство*, Београд, 1925, стр. 382–385.

²⁵ Исто, стр. 386.

превазиђено великим бројем таквих болесника различите патологије. На крају, Лазарет је био превасходно коришћен за смештај пегавичара, који су чинили и до 2/3 болничког капацитета од 500 постеља; остатак су чинили оболели од трбушног тифуса. Руководилац службе од почетка је био школовани превентивац, потпуковник др Драгутин С. Петковић, уз помоћ резервног капетана 2. класе др Димитрија Калијадиса и медицинара Чедомира Мајсторовића. Касније је и ова служба прешла у француске руке, а од Срба је остао медицинар Мајсторовић.²⁶

Наредбом начелника Штаба Врховне команде војводе Петра Бојовића о распореду санитетског особља оперативних јединица после извршене реорганизације на Крфу, др Калијадис прелази на нову дужност. Резервни санитетски капетан II класе др Димитрије Р. Калијадис постављен је на место лекара Болничарске чете Моравске дивизије. Дужност обавља под управом санитетског пуковника др Саве Поповића, референта санитета Моравске дивизије.

Болничарска чета деловала је у саставу: санитетски мајор др Миливоје Петровић, командир, резервни санитетски мајор др Леон Којен, хирург, резервни санитетски капетан II класе др Димитрије Р. Калијадис, лекар, медицинар Александар Тодоровић, лекарски помоћник, медицинар Иван Ђорђевић, лекарски помоћник, Ђорђе Т. Наумовић, апотекар IV класе, и Милан Стефановић, апотекар из резерве.²⁷

Др Димитрије Калијадис се радо сећао Солунског фронта, посебно својих ратних другова. Један од њих био је др Сава Поповић (1871–1944), потоњи санитетски генерал, управник Главне војне болнице у Београду и начелник санитета у Министарству војске и морнарице.

Окружна болница у Прокупљу после Првог светског рата

Историја српског народа, па тако и историја српске медицине, често се прелама у Топлици, па отуда и посебан значај постојања и деловања Окружне болнице у Прокупљу. Да бисмо лакше сагледали улогу и услове под којима је болница радила између два светска рата, враћамо се на њен почетак.

Кнежевина Србија, ослобођена од вишевековне османлијске власти, доживљава свој препород у сваком погледу. Након Другог српско-турског рата у ослобођеним деловима кнежевине враћа се живот, формирају се прве установе, развија се пољопривреда, отварају се трговине. Прокупље, које се ужурбано насељава и развија, добија изглед мале српске вароши.

Окружна болнице у Прокупљу, основана 27. јула 1881. године, ове године бележи традицију од 142 године.²⁸ Овим редовима присећамо се пионирских дана деловања болнице, који су се одвијали у једној изнајмљеној кући са два одељења, 4 собе у којима се могло сместити 15, а у нужди и 20 постеља. Целокупно особље болнице чинили су један болничар са платом 750 динара годишње и на име стана 144 динара, један болничар и једна

²⁶ А. Недок, *Видо*, Прометеј-Нови Сад/ПТС-Београд, 2021, стр. 42.

²⁷ А. Недок, Недок, А., *Повлачење српске војске ка албанском приморју и њена евакуација на Крф 1915–1916*, Рад војно-санитетске службе, Београд, 2006, стр. 163–164.

²⁸ С. Поповић Филиповић, „Оснивање Окружне болнице у Прокупљу 27. јула 1881. године”, *Чувари народног здравља Топличког краја (1878–1912)*, Од др Јована Пелнаржа до др Алексе Савића, Acta Medica Hammeumi, СЛД Подружница Прокупље, Прокупље, 2022, стр. 38–41.

нудилџа, која ће у исто време бити и куварица, сваком годишње по 288 динара.²⁹

Подаци о првим деценијама рада Прокупљанске болнице, касније назване Прокупачке, нису сачувани због ратних вихора, поплава, сељења или нехата, па нам остаје само да нагађамо како је она изгледала крајем 19. века.

Четири деценије касније 1923. тачније 42. године од оснивања, Прокупачку болницу обишао је др Герасим Поповић, представник Министарства здравља Краљевине СХС. Цитирамо извештај инспектора ради веродостојног сагледавања болничке установе и њених могућности у пружању здравствене заштите ...

Болница се налази на крају вароши. Има три зграде: мушко, женско одељење са операционом салом, заразно одељење са перионицом и канцеларије са магазином. Зграде су старе. Својина су Министарства Војног.

Зграде не одговарају болничким потребама, треба зидати нове. У зградама има три одељења: мушко, женско и заразно као и примитивна амбуланта (дашчара). Има 62 кревета: на мушком 32, женском 28, а у заразном 2, а могу се поставити још 4.

В о д е н е м а; довлачи се са саком са „черкез чесме“.

Годишњи буџет је 188.231,71 дин. За исхрану утрошено је 127.918,66 дин, за огрев 23.423 дин, за лекове 29.512,85 и за инструменте 317,00 дин. Кирија стаје 6.000 дин. Један болесник стаје 14,58 дин, а само исхрана 9,99 дин.

Н е м а д о в о љ н о р у б љ а.

Особље: управник (окожни физикус), 1 секундарни лекар, економ, писар, свештеник, бабица, 6 болничара, 3 кувара, 1 праља, 2 спољна служитеља.

Болничког трошка наплаћено је 1.333 дин. Остало је ненаплаћено 24.664 дин.

У болници је лежало 1.057 болесника: мушки 606, женски 451. Оздравило је 272, у м р л о 71, отпуштено као н е и з л е ч е н о 124. Највећи је проценат морталитета код деце до 5 година – 33,29%. Највише је лежало болесника од пнеумоније (66), повреда (45), инфлуенце (41), туберкулозе (36), од осталих акутних заразних болести било је 116, а само од шарлаха 44.

Операције нису вршене јер нема оператора. Аутопсије је било 4, амбулантних прегледа 237.³⁰

Овакво стање болнице и слику здравствене организације у Прокупљу затекао је др Димитрије Калијадис, по свом доласку 22. октобра 1921. године.

У вароши на Топлици, после Првог светског рата, ратне рушевине замењују нове куће, избегле и страдале породице траже нов почетак. Један од многих је и др Калијадис, који долази на место лекара Среза добричког Округа топличког, са седиштем у Прокупљу.

²⁹ „Извешће инспектора санитетских завода (др Младена Јанковића), *Народно здравље*, 5. октобар 1881, стр. 217–219.

³⁰ Г. Поповић, „Болница у Прокупљу”, *О болницама*, Гласник Министарства здравља, Штампарија Драг. Грегорића, Београд, 1923, стр. 77.

Дугогодишњи срески лекар и управник Окружне болнице у Прокупљу

Као што смо већ поменули, др Димитрије Калијадис је 22. октобра 1921. постављен за лекара Среза добричког Округа топличког, са седиштем у Прокупљу.³¹ Послове среског лекара вршио је до 1. маја 1925. У овом периоду обављао је дужност шефа Окружне санитетске управе Среза добричког, са седиштем у Прокупљу. На дужностима среског санитетског референта Среза добричког 1926. био је лекар I категорије, VII групе, VIII степена. Одлуком Министарства народног здравља (бр. 12616), од 27. марта 1925. постављен је за вршиоца дужности управника Окружне болнице у Прокупљу 27. марта 1925. године. На овом радном месту остао је до 1. јануара 1926. У периоду од 3. децембра 1925. до 1. јануара 1926. радио је као лекар Среза добричког Округа топличког.

Поред редовних дужности среског лекара, дана 30. марта 1927. постављен је за вршиоца дужности управника Окружне болнице у Прокупљу. Неколико месеци касније, 9. децембра 1927. преузима редовну дужност управника Окружне болнице. Решењем Министарства народног здравља (бр. 19161), од 27. априла 1928. има положај лекара I категорије, VI групе, IX степена. Исте године 29. новембра 1928. постављен је, по молби, за управника Окружне болнице у Прокупљу, у својству лекара I категорије, V групе, IX степена.

Према подацима *Медицинског годишњака Краљевине Југославије* 1933. године вршио је дужност управника Окружне болнице Моравске бановине у Прокупљу.³²

Пензионисан је на месту управника прокупачке болнице. Преминуо је у Прокупљу 1. фебруара 1942. Сахрањен је и почива на Градском гробљу у Прокупљу.

Др Димитрије Р. Калијадис, лекар и хуманиста, уживао је велики углед и поштовање у Прокупљу. Као виђен и почасни гост, присуствовао је свечаном отварању пруге Ниш–Прокупље (1925),³³ свечаном отварању пруге Прокупље–Плочник 4. децембра 1929,³⁴ а 1934. свечаном откривању Споменика Топличанима палим у слободилачким ратовима 1912–1918. и жртвама у Народном устанку 1917. и многим другим.

У вишегодишњој лекарској каријери у Прокупљу сарађивао је са великим бројем лекара Среза прокупачког, Среза прокупачког II, Среза добричког у време Краљевине СХС, односно Краљевине Југославије. Бреме лекарског позива у чувању народног здравља понели су и поделили заједно, поред др Димитрија Калијадиса: др Гаврило Којић, др Борисав Д. Јанковић Грејач, др Сергије Дрејер, др Леон Лео Рабинович, др Марко Радман, др Василије Прокопенко, др Арсеније Џуверовић, др Борисав Станковић, др Јосиф Буцек, др Евгеније Обреновић, др Илија Јовановић, др Владислав Маринковић, др Стојан Ђ. Лазаревић, др Миладин Ч. Ђуровић, др Михаило Бркић, др Василије Мајер, др Божидар С. Јуришић, др Александар С. Стојановић, др Милорад Павловић, др Драгослав Вишек, др Витомир Говедаревић и др Војислав К. Стојановић.³⁵

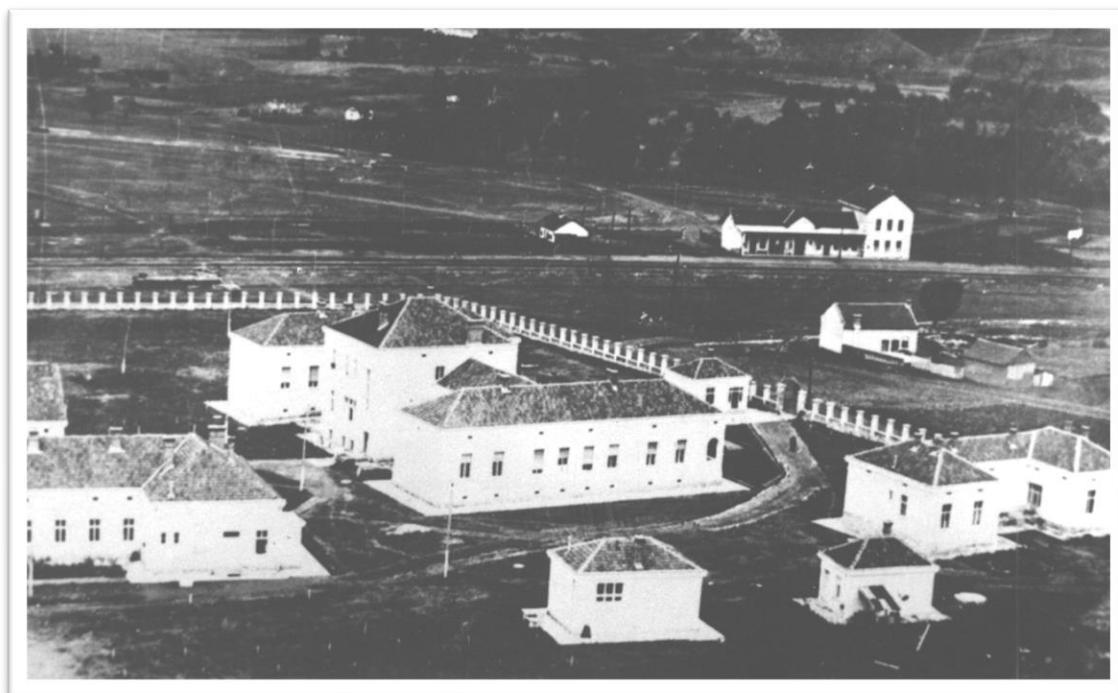
³¹ *Државни календар Краљевине СХС*, за године: 1922–1924.

³² *Медицински годишњак Краљевине Југославије*, 1933, стр. 254.

³³ *Време*, 19. 12. 1925, стр. 4.

³⁴ *Време*, 5. 12. 1929, стр. 5.

³⁵ С. Поповић Филиповић, *Путевима модерне српске медицине у Топличком округу (1912–1941)*, СЛД Подружница Прокупље, Прокупље, 2023, стр. 143.

Слика бр. 7. Окружна болница у Прокупљу око 1934.
(Народни музеј Топлице)

**Под управом др Димитрија Калијадиса Окружна болница
(Државна болница) у Прокупљу прераста у Бановинску болницу**

У Топличком округу, у периоду после Првог светског рата, није било значајних промена у административној организацији и подели. Топлички округ, у саставу Косовске административне области, има два среза. Оба среза су са седиштем у Прокупљу: Срез добрички, који је имао 15 општина и 36.421 становника и Срез прокупачки, са 19 општина и 54.338 становника.³⁶

У поменутом периоду, у оквиру здравствене организације Топличког округа, постојале су две болнице: Окружна болница у Прокупљу (32. постеље) и Среска болница у Куршумлији (24 постеље). Иницијатива да Окружна болница у Прокупљу добије своју наменску зграду покренута је пре Првог балканског рата. У то име министар унутрашњих дела је 1911. године издао овлашћење да се из Санитетског фонда може узети сума од 107.200 динара за подизање болничке зграде.³⁷ Нажалост, три узастопна рата променила су ток догађаја, обуставила многе изградње.

Деценију након Првог светског рата, болница је још увек радила са капацитетом од 32 постеље. Уз финансијску помоћ и повољне кредите Министарства народног здравља, Прокупље је након четрдесет година добило посебну зграду за болницу. Наменска зграда Окружне болнице отворена је **1928. године**, па тако савремена болница започиње нов период свог деловања. Те, сада давне, 1928. године Окружна (Државна) болница има главни стационар са 80 постеља, 14 купатила, електрично осветљење, водовод, канализацију и помоћне болничке просторије.

³⁶ Ж. Д. Мирчетић, *Прокупље и околина између два светска рата (1918–1941)*, Библиотека Народног музеја Топлице у Прокупљу, Прокупље, 1998, стр. 53–55.

³⁷ *Народна скупштина*, 1. 10. 1911, стр. 31.

Зграда је саграђена у насељу Гарић, на месту данашње Опште болнице „Др Алекса Савић”. Следеће 1929. године, Краљевина СХС формира бановине, па прокупачка Окружна болница наставља да ради као Бановинска окружна болница у саставу Моравске бановине.

У том периоду, Бановинска болница са 100 постеља, била је једина стационарна здравствена установа за Прокупље, Срез прокупачки и Срез добрички. Бановинска болница, финансирана од стране државе, била је на буџету Банске управе Моравске бановине, са седиштем у Нишу.

Хируршко одељење у Прокупачкој болници основано је 1930. године. Први хирург био је др Драгослав Вишек,³⁸ Чех, француски дипломац, а прашки специјалиста хирургије. У том периоду рађене су херниопластике, апендектомије, атхезивни илеуси и сuture перфорираних улкуса из домена опште хирургије. У области трауматологије саниране су повреде меких ткива, репозиције и екстензије костију, као и плеуралне дренаже.³⁹

Др Калијадис, управник Бановинске болнице у Прокупљу (1933), поред др Божидара Јуришића, среског лекара, имао је само још једног лекара. Био је то др Александар С. Стојановић, који је радио као лекар-приправник на одељењу.

Како нису постојале школске поликлинике, основане су школске амбуланте, које су финансиране из средстава Фонда за здравствену заштиту. Школске амбуланте или амбуланте при школама основане су у Прокупљу, Куршумлији и Житном Потoku. Здравствену контролу и лечење ученика обављали су школски лекари, који су најчешће били срески лекари, а радили су углавном без надокнаде.

Срески санитетски референт имао је дужност да се стара о народном здрављу, да у оквиру целог среза контролише хигијену и питања социјалне медицине, што је превазилазило могућности једног лекара. Организација здравства и добрих животних услова у Прокупљу и целом Топличком округу зависила је од незавидних социјално-економских услова већине становништва. Поред већ постојеће здравствене, социјално-економске и културне заосталости, највећи проблем било је снабдевање становништва хигијенски исправном водом. После вишегодишњег залагања лекара, санитарних референата и општинске власти, прокупачке чесме из турског периода замењене су модерним градским водоводом са изворском водом из села Беле Воде. Отуда изградња и отварање градског водовода 1932. године умногоме доприноси напретку у подизању опште здравствене и хигијенске културе градског и сеоског становништва.

У поменутом периоду у Прокупљу су радиле две апотеке. Апотека „Свети Никола”, коју је држао мр Сава Лукић, четврти власник прве прокупачке апотеке, налазила се на месту данашњег хотела *Хамеум*. Друга апотека „Свети Јован” била је на месту данашње апотеке, а водили су је магистри фармације мр Миливоје и мр Боривоје Николић, синови Милоша Николића, оснивача друге прокупачке апотеке.

³⁸ Др Драгослав Вишек (1896–1941) рођен је у Трстенику, као син др Стевана Вишека, познатог крушевачког лекара. Дипломирао је на Медицинском факултету у Монпељеу (Француска) и стекао звање доктора целокупног лекарства 1924. По завршеним студијама, специјализацију хирургије обавио је у Прагу (тада Чехословачка). Као хирург радио у Прокупљу, Краљеву, кратко време у Књажевцу. Од последица тешке болести преминуо је у Крушевцу 10. 6. 1941.

³⁹ М. Рајковић, С. Матић, „Развој хирургије у Прокупљу” у: Радоје Б. Чоловић, *Хроника хирургије у Србији*, Просвета, Београд, 2002, стр. 404–407.

Слика бр. 8. Споменик др Димитрија Калијадиса на Градском гробљу у Прокупљу
(снимио др Срђан Мијатовић)

Закључак

Циљ овог рада је да отргнемо из заборава име, дане и дела једног вишегодишњег лекара Среза добричког, референта Санитетске службе Округа топличког и управника прокупачке Окружне болнице.

Животна сага др Димитрија Р. Калијадиса (1869–1942), Грка, пореклом из Епира, дипломца Медицинског факултета у Атини, лекарског помоћника у Пироту и Нишу, учесника балканских ратова, у Првом светском рату резервног санитарског капетана II класе у Ваљеву, у повлачењу, на Крфу, на Солунском фронту, у послератној изградњи порушеног Прокупља, расељене Топлице, обнови здравствене службе у прокупачкој вароши и срезу, проткана је пожртвованом борбом на личном и професионалном плану, часно и достојанствено, а надасве људски топлим личношћу.

Мада Грк из горштачког Епира, највећи део своје лекарске каријере посветио је Прокупљу и Топличком округу. Између два светска рата радио је као лекар Среза добричког Округа топличког, био шеф Санитетске управе Среза добричког и вишегодишњи лекар и управник Окружне болнице у Прокупљу.

Био је на дужностима лекара и управника болнице у време великих промена у организацији здравства Топличког округа: у години када болница добија прву наменску зграду (1928), као велика помоћ и подршка др Драгославу Вишеку, хирургу, у увођењу првих хируршких захвата у болници (1930), што означава почетак хирургије у округу, у организацији бабичке службе, у циљу превенције контролише рад школских лекара, даје немерљив допринос у реорганизацији Окружне (Државне) болнице, која 1930. постаје Бановинска болница у оквиру Моравске бановине.

У служби чувара народног здравља врло често, својом горштачком енергијом, надом и бистрим умом, прави импровизације и превазилази границе могућег. Поседовао је несебично човекољубље лекара, које је великодушно даривао својим пацијентима, ширио га у породици и међу пријатељима. Судбина му је доделила богато лекарско искуство, али и породичну тугу раним губитком супруге. Као пожртвован лекар у рату и миру заслужује наше сећање и помињање. Остаје нада да ће време показати право вредновање његове улоге и доприноса у организацији Окружне болнице у Прокупљу, данас Опште болнице „Др Алекса Савић” и напретку целокупног здравства Топличког округа.

Слика бр. 9. Др Срђан Мијатовић, председник СЛД Прокупље, са члановима СЛД, потомцима породице Калијадис и гостима 61. Јунских сусрета лекара Топлице 9. јуна 2023. године одао је пошту др Димитрију Калијадису

(снимио Срђан Дробњаковић)

Породична сећања

У очувању успомене на доктора Димитрија Р. Калијадиса, потомци се придружују својим сећањима о славном претку.

*

Породица Калијадис потиче из Епира, северозападног дела Грчке, односно из села Арциста (сада Аристи), које се налази у северном делу Епира, познатом као Загори у Грчкој.

Наши стари, прадеда Риста и чукундеда Ђорђе, дошли су у Србију између 1850. и 1860. године. Наш деда Димитрије Калијадис рођен је у Арцисти 1869. године. Гимназију је завршио у оближњем центру Епира – Јањини, а потом студирао и завршио Медицински факултет у Атини. На Медицинском факултету дипломирао је 1895. године. После женидбе са Афродитом – око 1898. године – прешао је у Србију. Лекарску каријеру почео је у Пироту, где је радио неколико година. У Пироту се родило прво дете Јулијана, која се упокојила у осмој години. У Пироту су такође рођени Јелена, Ђорђе и Јања. Уочи Првог балканског рата Димитрије је пребацио породицу у Арцисту у Грчкој. У Арцисти је рођен наш отац Риста Калијадис 1911. године. Следио је одлазак деде Димитрија Калијадиса у рат и његово учешће у балканским и Првом светском рату. Супруга Афродита Калијадис се упокојила 1917. године. Сахрањена је и почива на сеоском гробљу у Арцисти. Димитрије је ћерку и синове пребацио у Прокупље 1923. године.

Уз ову кратку породичну причу изражавамо нашу захвалност Српском лекарском друштву у Прокупљу у очувању сећања на лекаре, који су дали свој допринос у традицији прокупачког здравства. Поносни смо што је др Димитрије Калијадис, наш деда, био један од њих. Свако добро и најлепше жеље за успех у даљем раду.

*Душан Калијадис и Невена Калијадис Јовановић,
унуци др Димитрија Калијадиса, Лесковац, 28. 8. 2023.*

*

У мноштву успомена, које се баштине у нашој породици и преносе с колена на колено, успомена на прадеду др Димитрија Калијадиса је још увек присутна и жива. Оно што никада неће пасти у заборав је моје дивљење према њему и свему што је успео, не само на професионалном већ и на приватном плану. Био је и остао један светионик, који још и после толико година светли свима нама, његовим потомцима. ж

Хвала аутору Славици Поповић Филиповић, др Срђану Мијатовићу и Српском лекарском друштву Подружнице Прокупље што су монографијом „Путевима модерне српске медицине у Топличком округу (1912–1941)” вратили из заборава др Димитрија Калијадиса, мог прадеду, др Божицара Јуришића, мог деду, и многе друге лекаре и хуманисте Топличког округа.

*Ђорђе Момировић, праунук др Димитрија Калијадиса,
Београд, 24. 8. 2023.*

*

Др Димитрије Калијадис је био изузетно частан, племенит, хуман човек. Много му је била битна породица, имао је тројицу синова Ђорђа, Ристу и Јању и једну ћерку Јелену (моју баку). Супруга Афродита (по њој ја носим име) преминула је у току Првог светског рата (1917). Прадеда Димитрије је преузео бригу о четири мала детета без супруге, њихове мајке. То је било изузетно напорно, тим пре што је имао и јако одговоран посао и живео у изузетно тешком политичко-економском периоду. Са свим тим ситуацијама носио се на величанствен начин. Своју децу успео је да однегује, васпитава и школује на најбољи могући начин. Извео их је на пут као часне и поштене људе. Синови су завршили факултете, а ћерка се након гимназије удала за угледног др Божидара Јуришића.

Др Димитрије Калијадис био је велики хуманиста, пример и инспирација целој породици и будућим генерацијама. Свима нама поставио је високе стандарде у понашању, раду, васпитању будућих нараштаја и помоћи и подршци ближњима и људима у невољи.

Афродита Бајић, праунука др Димитрија Калијадиса,
Београд, 8. 8. 2023.

*

Још од најранијег детињства слушао сам приче о својим прецима. Некада вољно, некада невољно, али остала је урезана, негде у свести, та чињеница о важности прошлости, важности породичних корена и предака без којих ни нас не би било. Старији су препричавали успомене, а у њима се најчешће говорило о људима, које сам познавао само са породичних црно-белих фотографија. То су обично били неки маркантни људи са шеширима, у отменим оделима, бркати и озбиљни, баш као филмски глумци из старих филмова. С временом сам почео да увиђам важност трагова минулих времена и личности, које су бојиле та времена.

Један од тих најважнијих предака из минулих времена био је мој прадеда Димитрије Калијадис, Грк који је волео Србију и који је своју професионалну лекарску каријеру посветио овој земљи. Родом је из села Аристи код Јањине (Епир), једног од лепших крајева горштакче Грчке, који је у прошлости био познат по траварима, тако да није чудно што је одатле, каснијим развојем медицине, потекао велики број доктора и апотекара. Мој деда Ђорђе, Димитријев син, чији име носим, био је апотекар.

Дакле, фенотипски утицај епирске Загорохорије није занемарљив. Ипак, ми потомци нисмо наставили ту традицију у области медицине, али смо поносни на доктора Димитрија Калијадиса, који је у оно време оставио свој траг у Прокупљу и Топлици, поставши на неки начин део историје тог краја.

Ђорђе Калијадис, праунук Димитрија Калијадиса,
Београд, 18. 8. 2023.

*

Слика бр. 10. Душан Калијадис и Невена Калијадис Јовановић са породицом били су гости СЛД Прокупље на 61. Јунским сусретима лекара Топлице 2023. године. На фотографији у друштву са проф. Славицом Поповић-Филиповић ауторком монографије „Путевима модерне српске медицине у Топличком округу (1912–1941)“ (снимио Срђан Дробњаковић)

Захвалност

У реализацији овог рада дугујемо захвалност: доц. др Дарку Лакетићу (Медицински факултет, Београд); спец. др Срђану Мијатовићу (СЛД Прокупље); проф. Симеону Маринковићу (писац и публициста, Блаце); Слободану Бобу Филиповићу (преводац); Драгани Вујанац (дипл. економиста, Београд); Архиву Југославије; Државном архиву Србије; Игору Живановићу (Универзитетска библиотека „Светозар Марковић“, Београд); Историјском архиву у Прокупљу, Народном музеју Топлице у Прокупљу и Срђану Петровићу Табану (Градско гробље, Прокупље).

Срдечно хвала потомцима др Димитрија Калијадиса: Афродити Бајић (дипл. правник, Београд), унуци др Божицара Јуришића, а прауници др Димитрија Калијадиса; Ђорђу Калијадису (дипл. правник, Београд), унуку Ђорђа Калијадиса, апотекара, а праунику др Димитрија Калијадиса; Ђорђу Момировићу (дипл. економиста, Београд), унуку др Божицара Јуришића, а праунику др Димитрија Калијадиса; Душану Калијадису (грађевински инжењер у пензији, Лесковац), унуку др Димитрија Калијадиса, и Невени Калијадис Јовановић (проф. хемије у пензији, Лесковац), унуци Димитрија Калијадиса.

Фотографије за овај рад коришћене су из породичног албума потомака породице Калијадис, Историјског архива у Прокупљу, Народног музеја Топлице и колекције Срђана Дробњаковића, фотографа из Прокупља.

Summary

Dr Dimitrije R. Kalijadis (1869-1942), a Greek from Epirus, was employed as a medical doctor for years in the medical services of the Kingdom of Serbia, the Kingdom of SHS, and the Kingdom of Yugoslavia. In the beginning he was employed as a medical assistant in Pirot, and Nish. He participated in the Balkan Wars as a reservist medicinal corporal in the Serbian Medical Corps. Later on, Dr. Kalijadis was involved in the humanitarian medical mission during the First World War in the town of Valievo, as well as a participant in the great Serbian Exodus, and at the Salonika Front.

After the First World War, Dr. Kalijadis worked as a medical doctor in the Toplica District, where he was Head of the Prokupie District Hospital. He held important positions during the period of great changes and reforms in the health services of the Toplica Region: when the first dedicated hospital building was built in 1928, when the Surgery Department was established in 1930, in support of school doctors and when obstetrics were improved. He also greatly contributed to the reorganisation of the State District Hospital, which later became the Banovina Regional Hospital.

Dr. Kalijadis possessed selfless humanity of a doctor, who gave everything to all his patients, and fostered humanity among all his friends and relatives. He very much deserves our remembrance and gratitude for being such a self-sacrificing medical doctor in both peace and war. It remains to be hoped that in time there will be full appreciation of his role and contribution in the organisation of the District Hospital in Prokupie, today the "Dr Aleksa Savich" General Hospital, and the development of complete health services in the Toplica District.

Извори и литература

1. „Др Димитрије Калијадис“, Државни архив Србије, Краљевина СХС, Службенички лист, Г- 216, Ф - 62, бр. 21.
2. Ћирић, Д., „Здравствене прилике и хигијенске навике у Пироту у 19. и почетком 20. века“, сајт: Пројекат Растко, Историја медицине, онлајн.
3. „Извешће инспектора санитетских завода (др Младена Јанковића), *Народно здравље*, 5. октобар 1881, стр. 217–219.
4. Јовановић Симић, Ј., *Српско лекарско друштво, 1872–2017*, Српско лекарско друштво, Београд, 2017.
5. *Лекарски синдикат*, Штампарија „Привредни преглед“, Београд, 1933.
6. Мирчетић, Д. Ж., *Прокупље и околина између два светска рата (1918–1941)*, Библиотека Народног музеја Топлице у Прокупљу, Прокупље, 1998, стр. 53–55.
7. Недок, А., *Повлачење српске војске ка албанском приморју и њена евакуација на Крф 1915–1916*, Рад војно-санитетске службе, Београд, 2006, стр. 88.
8. Недок, А., *Повлачење српске војске ка албанском приморју и њена евакуација на Крф 1915–1916*, Рад војно-санитетске службе, Београд, 2006, стр. 163–164.
9. Недок, А., *Видо*, Прометеј-Нови Сад/РТС-Београд, 2021, стр. 42.
10. Петковић, Д., „Моја хигијенска искуства у нашим ратовима“, *Историја српског војног санитета*, Београд, 1992, стр. 618.
11. Поповић Филиповић, С., „Оснивање Окружне болнице у Прокупљу 27. јула 1881. године“, *Чувари народног здравља Топличког краја (1878–1912), Од др Јована Пелнаржа до др Алексе Савића*, Acta Medica Hammeumi, СЛД Подружница Прокупље, Прокупље, 2022, стр. 38–41.
12. Поповић Филиповић, С., „Др Димитрије Р. Калијадис, лекар и шеф Санитетске управе среза добричког и вишегодишњи управник Окружне болнице у Прокупљу“, *Путевима модерне српске медицине у Топличком округу (1912-1941)*, СЛД Подружница Прокупље, Прокупље, 2023, стр. 164–171.

13. Поповић Филиповић, С., „Др Димитрије Калијадис“, *Чувари народног здравља у Нишу у рату и миру (1878–1941)*, Медија центар, „Одбрана“, Београд, 2022, стр. 468.
14. Поповић Филиповић, С., „Др Драгослав Вишек, родоначелник хирургије у Прокупљу 1930“, *Путевима модерне српске медицине у Топличком округу (1912–1941)*, СЛД Подружница Прокупље, Прокупље, 2023, стр. 208–210.
15. Поповић Филиповић, С., „Др Драгутин С. Петковић, санитетски пуковник, први управник Пастеровог завода, родоначелник лекарске породице“, *Чувари народног здравља у Нишу у рату и миру (1878–1941)*, Медија центар, „Одбрана“, Београд, 2022, стр. 279–301.
16. Поповић Филиповић, С., „Др Алекса Савић, резервни санитетски потпуковник, лекар Среза прокупачког, управник Нишке обласне болнице, министар здравља“, *Чувари народног здравља у Нишу у рату и миру (1878–1941)*, Медија центар, „Одбрана“, Београд, 2022, стр. 389–412.
17. Поповић Филиповић, С., „Др Алекса Савић, срески лекар Округа топличког“, *Путевима модерне српске медицине у Топличком округу (1912–1941)*, СЛД, Подружница Прокупље, Прокупље, 2023, стр. 82–101.
18. Поповић, Г., „Болница у Прокупљу“, *О болницама*, Гласник Министарства здравља, Штампарија Драг. Грегорића, Београд, 1923, стр. 77.
19. Рајковић, М., Матић, С., „Развој хирургије у Прокупљу“ у: Радоје Б. Чоловић, *Хроника хирургије у Србији*, Просвета, Београд, 2002, стр. 404–407.
20. *Српски лекари и српске добровољне болничарке у ратовима с Турцима и Бугарима 1912. и 1913. године*, приредио Војислав М. Суботић, млађи, Београд, 1919, стр. 53.
21. Стојановић, В., *Историја српског војног санитета-наше ратно санитетско искуство*, Београд, 1925, стр. 607.
22. Стефановић, С., „Фрагменти грађе за историју нашег повлачења и изгнанства“, у: Влада Станојевић: *Историја српског војног санитета-наше ратно санитетско искуство*, Београд, 1925, стр. 382–386.
23. Суботић, В., *Поменик погинулих и помрлих лекара и медицинара у ратовима 1912–1918*, уред. Радоје Чоловић, Фототипско издање, Инфинитас-СЛД, Београд, 2012.

Листови и часописи

1. *Време*, 19. 12. 1925, стр. 4.
2. *Време*, 5. 12. 1929, стр. 5.
3. *Државни календар Краљевине Србије*, за године 1904. (стр. 151), 1905. (159), 1906. (159), 1907. (163), 1908. (169), 1909. (173), 1910. (179), 1911. (184), 1912. (189).
4. *Државни календар Краљевине Србије*, 1914, стр. 253.
5. *Државни календар Краљевине СХС*, за године: 1922–1924.
6. *Медицински годишњак Краљевине Југославије*, 1933, стр. 254.
7. *Народна скупштина*, 1. 10. 1911, стр. 31.
8. *Службени војни лист*, 8. 6. 1915, стр. 333–334.
9. *Службени војни лист*, 22. 9. 1918, стр. 477–478.
10. *Службени војни лист*, 26. 8. 1938, стр. 843–844.
11. *Службени војни лист*, 17. 9. 1938, стр. 1341–1342.
12. *Службени војни лист*, 14. 12. 1940, стр. 2799–2800.
13. *Службени војни лист*, 1. 12. 1940, стр. 2979–2980.
14. *Правда*, 4. 2. 1934, 19.

Искази породице

1. Афродита Бајић, написала успомене 8. августа 2023.
2. Ђорђе Калијадис, послао сећања 18. августа 2023.
3. Ђорђе Момировић, приложио успомене 24. августа 2023.
4. Душан Калијадис и Невена Калијадис Јовановић написали успомене 28. августа 2023.